

Toki Pona

Toki Pona je minimalistický umělý jazyk, který vytvořila kanadská lingvistka Sonja Lang v roce 2001.

Tahle strana popisuje veškerou gramatiku, zatímco druhá strana obsahuje celý slovník.

Abeceda

Toki Pona používá devět souhlásek (*j k l m n p s t w*) a pět samohlásek (*a e i o u*).

w se vyslovuje jako v angličtině.

Základní věty

Částice *li* odděluje podmět od přísudku:

soweli li moku. *Zvíře jí.*

jan li lape. *Člověk spí.*

Všimněte si, že věty začínají malým písmenem

Jelikož sloveso „být“ neexistuje, za částicí *li* může být i podstatné nebo přídavné jméno.

kili li moku. *Ovoce je jídlo.*

telo li pona. *Voda je dobrá.*

telo li moku. *Voda je pití.*

Pokud je podmět samostatné *mi* nebo *sina*, *li* se vynechá:

mi moku. *Já jím.*

sina pona. *Ty jsi dobrý.*

Nejednoznačnost

Oproti češtině je Toki Pona velmi nepřesná, a proto je velmi důležité znát kontext.

Slova nejsou značena pro číslo, ani čas:

jan li moku. *Lidé budou jíst. / Člověk jí. / Lidstvo jedlo.*

Slova mají obecný význam:

soweli je jakýkoli suchozemský tvor, např.: pes, kočka, ovce...

kili je jakékoli ovoce nebo zelenina

Slova mohou hrát roli různých slovních druhů:

telo *voda / mokrý / mýt*

pona *pozitivita / dobrý / zlepšit*

Přímé předměty

Částice *e* odděluje přímý předmět od zbytku věty:

akesi li moku e telo.
Oboživelník pije vodu.

mi telo e soweli. *Já myju zvíře.*

Modifikování slov

Přídavná jména stojí za slovem, které upravují:

jan lili *malý člověk = dítě*

tomo mi *můj dům*

pilin pona *cítit se dobře = být šťastný*

Když modifikujete výraz skupinou slov, oddělte je částicí *pi*. Všimněte si rozdílu:

tomo telo nasa *podivná vodní místnost = podivná koupelna*

tomo pi telo nasa *dům podivné vody = hospoda*

jan sona mute *hodně vzdělaných lidí*

jan pi sona mute *hodně vzdělaný člověk*

Předložky

Slova *lon*, *kepeken*, *tawa*, *sama*, a *tan* mohou být použita jako předložky na konci věty:

mi moku lon tomo. *Jím v domě.*

mi moku kepeken ilo. *Jím přiborem.*

sina pona tawa mi. *Jsi dobrý pro mě. = Mám tě rád.*

mi sama sina! *Podobám se ti!*

Složené věty

Místo spojky zopakujte částici/předložku:

soweli ni li lili li suwi. *Tohle zvíře je malé a roztomilé.*

ona li jo e pipi e waso. *Má brouka a ptáka.*

mi toki tawa sina tawa jan ante. *Mluvím k tobě a k jiným lidem.*

Podměty nemají žádnou částici, ty oddělte slovem *en*.

mi en sina li musi mute. *Já a ty jsme hodně zábavní.*

Pokud vztah není 'a', ale 'nebo', tak použijte *anu*.

ni li pona anu ike. *Tohle je dobré nebo špatné.*

pipi anu waso li tawa. *Brouk nebo pták se pohybuje.*

Souvětí pomocí la

Částice *la* vytvoří souvětí X *la* Y, které znamená „Když X, tak Y“ nebo „V kontextu X, Y“:

mi lape la ale li pona.
Když spím, všechno je dobré.

tenpo pini la mi lape. *V ukončeném čase spím = Spal jsem.*

Pomocí *la* také lze přepsat předložkovou větu:

mi lape lon tenpo pimeja ~ tenpo pimeja la mi lape.
V noci spím.

sina seli tan seme? ~ tan seme la sina seli? *Proč jsi horký?*

Předpřisudky

Slova *wile*, *kama*, *sona*, *lukin*, *ken*, *awen* a *alasa* mohou být použita jako předpřisudek. Stojí před slovesy a dodávají jim význam:

mi kama sona. *Začínám vědět. / Učím se.*

waso lili li wile suli. *Malí ptáci chtějí být velcí.*

Zápory

Zápory se tvoří slovem *ala* jako přídavné jméno.

mi utala ala. *Neútočím*

ala je jediné slovo, které smí modifikovat předpřisudky a předložky:

mi sama ala sina. *Nepodobám se ti.*

Občas záleží na tom, které slovo modifikujete:

mi kama ala lape. *Nezačínám spát.*

mi kama lape ala. *Začínám nespát / Probouzím se.*

Otázky

V ano/ne otázkách se zamění sloveso za „(sloveso) ala (sloveso)“:

soweli li wile ala wile moku?
Je kočka hladová?

Nebo můžete přidat *anu seme* („nebo co?“) na konec věty:

sina wile uta e mi anu seme?
Chceš mě políbit?

Odpovídá se následovně:
Ano: (sloveso) / Ion (pravda)
Ne: (sloveso) ala / ala (nikoliv)

Pro otevřené otázky vytvořte normální větu a neznámou informaci zaměňte za *seme*:

sina moku e seme? *Co jíš?*

seme li moku e kilii mi?
Kdo snědl moje ovoce?

Vlastní jména

Vlastní jména (*jména lidí, míst nebo jazyků*) začínají velkým písmenem a chovají se jako přídavná jména. Většinou jsou upraveny pro omezenou Toki Pona abecedu:

mi jan Kapijela. *Jsem Gabriela.*

ma Kanata li pona tawa lukin.
Kanada je hezká.

mi toki ala e toki Seki.
Nemluvím česky.

Rozkazy

Zaměněním *li* za *o* vytvoříte rozkaz, doporučení nebo přání:

jan Ewa o lukin e ni!
Evo, podívej se na tohle!

mi o pali. *Měl bych pracovat.*

pona o tawa sina! *Ať je ti dobře!*

Když je podmět pouze *sina*, tak se může vynechat:

o kute! *Poslouchej!*

Vynecháním rozkazu vytvoříte oslovení (jako 5. pád):

jan Toma o! *Tomáš!*

Citoslovce

Citoslovce vyjadřují výkřiky a občas jsou zkombinovány s *a*:

pona a! *Super! / Paráda!*

toki! *Probíhá rozhovor = Ahoj!*

lon! *Správně! / Přesně tak!*

moku pona! *Dobrou chuť!*

Čísla

Čísla vedle sebe se sčítají:

wan = 1 tu = 2 luka = 5
mute = 20 ale = 100

luka luka tu wan = 13

Pro řadové číslovky se před číslo vloží slovo *nanpa*:

jan nanpa wan li pona.
První člověk je dobrý.

ni li ijo nanpa luka tu.
Tohle je sedmá věc.

A... to je vše!

a (zdůraznění, emoce)	kute ucho, slyšící orgán; slyšet, poslouchat, dávat pozor	*namako koření, ozdoba, dodatek	sina ty, vy, tvoje, vaše
akesi plaz, obojživelník, šupinatý tvor, plazící se tvor	la (mezi kontextovou frází a hlavní větou)	nanpa číslo, n-tý (řadová číslovka)	sinpin čelit, předek, stěna
ala nikoliv, nic, ne, nula	lape spánek, odpočinek	nasa zvláštní, neobvyklý, hloupý, nenormální, nečekaný, opilý	sitelen obrázek, podobizna, symbol, znak, písmo
alasa lovit, hledat, zkusit	laso tyrkysová, modrá, zelená	nasin způsob, postup; cesta	*soko houba
ale / ali vše, všechno, veškerý, vesmír, 100	lawa hlava, mysl; mozek; ovládat, vést, navádět; vláda, vedoucí; pravidlo, zákon	nena výčnělek: hrbol, tlačítko, kopec, hora, nos	sona vědět, umět, znát
anpa spodek, skromnost	*leko čtverec, krychle, blok	ni to, toto, tohle, tamto	soweli zvíře, šelma, suchozemský savec
ante jiný, změněný, rozdíl	len látka, oblečení, textilie, skrytý, tajný, soukromý	nimi jméno, slovo	suli velký, těžký, dlouhý, vysoký; důležitý, dospělý
anu nebo, či	lete studený; syrový, tepelně neupravený	noka noha, chodidlo, pohybový orgán, kořeny	suno slunce; světlo, jas, záře, svit, zdroj světla
awen zůstat, zachovat, čekat, zastavit, chránit; pokračovat	li (mezi podmětem a přísudkem kromě samostatného mi nebo sina)	o hej! (vokativ nebo imperativ)	supa plochý a vodorovný povrch, obzvlášť pro odkládání věcí: postel, podlaha, stůl, talíř
e (před přímým předmětem)	lili malý, nízký, krátký, mladý, málo; kus, část	*oko oko	suwi sladký, vonný; roztomilý
en (mezi několika podměty)	linja dlouhá a ohebná věc: lano, nit, vlas, kožešina, čára	olin mít silné citové pouto s: náklonnost, vděčnost, láska, soucit	tan z, kvůli, příčina, původ
esun obchod, výměna, koupit, prodat, trh, veletrh, bazar	lipu plochý a neohebný předmět: papír, karta, list; psaný text nebo dokument: kniha	ona on, ona, ono, oni, ony	taso ale, avšak; pouze, jedině
ijo věc, předmět, jev, entita, bytost, hmota	loje červená, načervenalá	open začít, otevřít, zapnout; začátek	tawa pohyb: chůze, třes, let, cestování; pro, k, z pohledu
ike záporná vlastnost: špatný	lon přítomný, existující, skutečný, pravdivý; na, v, během, v kontextu	pakala poškozený, rozbitý; chyba	telo voda, tekutina, kapalina, mokrá látka, nápoj
ilo nástroj, nářadí, přístroj, zařízení	luka ruka, dotyk, 5	pali práce, aktivita, dělat	tenpo čas, událost, situace, okamžik, období
insa vnitřek, střed, mezi, prostředek, vnitřní	lukin vidět, dívat se, prohlížet si, číst, sledovat; vizuální; oko, vidící orgán; zkusit	palisa dlouhá a pevná věc: větev, tyč, prut, hůl, páteř, stěžen	toki komunikovat, říct, myslet; rozhovor, příběh; jazyk
jaki nechutný, nečistý, odporný, nehygienický, toxický, shnilý	lupa díra, jáma; dveře, okno	pan obiloviny, škrabovité potraviny, pečivo	tomo vnitřní, domácí, pod střechou; budova, dům, místnost
jan člověk, osoba, někdo	ma země, půda; stát, území, svět, venek	pana dát, poslat, poskytnout, položit, podat	*tonsi nebinární, generově diverzivní
jelo žlutá, nažloutlá	mama rodič, předek; tvůrce; správce, opatrovník	pi (seskupuje slova do jednoho modifikátoru)	tu dva; oddělit, rozpůlit
jo mít, držet, nést, vlastnit, obsahovat	mani peníze, měna; hodnotná věc, zlato, investice, dobytek	pilin zkušenost, pocit, dotyk; srdce (fyzické i citové)	unpa sex, mít sex s
kala ryba, vodní tvor, mořský tvor, plovoucí tvor	meli žena, manželka, přítelkyně	pimeja tmavá, neosvětlená, tmavá barva, černá, fialová, hnědá	uta ústa, rty, chřtán, konzumační otvor
kalama vydávat zvuk; zvuk	mi já, my, moje, naše	pini končit, přestat; zavřít, vypnout; minulý; okraj, konec, závěr	utala bojovat, soutěžit, bitva; soutěž, výzva; zápasit
kama přijít, blížít se, přivolat; budoucnost; událost; stát se	mije muž, manžel, přítel	pipi hmyz, brouk, pavouk	walo světlý, bílý, bledý
kasi rostlina, květina, strom	*misikeke lékařská věc nebo praxe: předpis, meditace, cvičení	poka bok, strana; vedle, poblíž	wan jedna; jediný, sjednotit, spojit
ken smět, moc, schopnost; možnost možná, povolit	moku jíst, pít, konzumovat; jídlo, jedlá věc	pokí nádoba: taška, krabice	waso pták, létající či okřídlené zvíře
kepeken pomoc (něčeho)	moli smrt, mrtvý, zemřít; zabít	pona kladná vlastnost: dobrý, příjemný, užitečný, klidný	wawa síla, energie; sebevědomý, intenzivní, rázný; úžasný
**kije-tesan-takalu mýval, kynkažu; medvídkovitý či lasicovitý tvor	monsi záda, vzadu, za	pu interagovat s knihou <i>Toki Pona: The Language of Good</i>	weka chybějící, daleký; odstranit
kili ovoce, zelenina, houba	*monsuta strach, nervozita, hrůza; děsivý; děsivá věc: hrozba	sama stejný, podobný; vrstevník, společník, navzájem	wile chtít, touha, prosba, potřeba
*kin také, navíc; vskutku	mu (zvířecí zvuky či dorozumívání)	seli oheň; topné těleso, chemická reakce	
*kipisi rozdělit, rozříznout; kus, část; ostrý, špičatý	mun měsíc, nebeské těleso, hvězda	selo vnější vrstva: kůže, slupka; vnější forma, hranice	
kiwen tvrdý předmět: kov, kámen, dřevo	musi zábava, hra, umění, zábavný, zajímavý, komický, hloupý	seme co? který? jaký?	
ko polotuhý předmět: pasta, prášek; tvarovatelný, lepivý	mute mnoho, spousta, velmi; množství, 20	sewi výše, nad, nejvyšší část, něco na vrchu; vznešený, božský, svatý, nadpřirozený	
kon vzduch, dech, vítr; podstata, duch, duše, přízrak	*n hm, eh, emm (zvuk přemýšlení nebo pauzy)	sijelo tělo, tvar, fyzický stav, trup	
*ku interagovat s knihou <i>Toki Pona Dictionary (2021)</i>		sike kulatý předmět: míč, kruh, kolo, koule; roční	
kule barva, pigment, kategorie, žánr, příchuť; rozmanitý		sin nový, čerstvý; další	
kulupu skupina, komunita, národ, společnost, firma, sbírka			

Pro konkrétnější online slovník navštivte linku.la.

*Tato slova nejsou součástí knihy *Toki Pona: The Language of Good*. Přesto je většina komunity používá.

**Vzniklo jako aprílový vtip. Nemělo by být bráno seriózně.